

Stockholms internationale forum mod intolerance

af Uffe Østergård

Direktør for Dansk Center for Holocaust og Folkedrabsstudier

Igen i år inviterede den svenske statsminister Göran Persson til stor international konference mod intolerance og racisme. Januar sidste år (2000) lykkedes det ham og et energisk udenrigsministerium at samle næsten fyrre statsoverhoveder og regeringsledere plus cirka tusinde almindelige delegater fra hele verden for at mindes udryddelsen af jøderne og andre grupper under 2. verdenskrig. Den hændelse der nu på engelsk — og dansk — kaldes "holocaust". Svenskerne har holdt fast i udtrykket "förintelsen", mens franskmænd og andre sydeuropæere foretrækker det hebraiske "shoah". Alle taler imidlertid om, det samme og blev sidste år enige om som europæere at påtage sig et fælles ansvar for at det kunne gå så forfærdeligt galt og i fællesskab gøre deres bedste for at forhindre, at det skal ske igen.

Den første konkrete handling var ganske vist den noget ugenomtænkte og forhastede boycott af den østrigske koalitionsregering mellem det konservative folkeparti og Jörg Haiders såkaldte "Frihedsparti". Denne handling har efterladt dybe spor i flere medlemslande, først og fremmest Danmark, hvor resultatet er en dyb uvilje mod EU's ret beset temmelig uskyldige kontor for overvågning af racisme og fremmedhad i Wien. På trods af dette var sidste års konference en gribende og tankevækkende ceremoni, som endegyldigt lod Göran Persson træde i karakter som en international statsmand med en dybtfølt mission om at forhindre overgreb mod svagere grupper. Noget af det gode vi forbinder med de vage betegnelser "menneskerettigheder" og "europæiske værdier". Betegnelser som det er nemt at opfatte som hykleriske, store ord, der kun hentes frem ved officielle lejligheder, eller når man vil kritisere nogen, hvis politik man ikke kan lide. Men begreber som det alligevel er afgørende vigtigt at holde fast i, hvis man vil opretholde forestillingen om et retfærdigt og tåleligt samfund, nationalt såvel som internationalt.

Det var baggrunden for dette års opfølgingsmøde under overskriften "The Stockholm International Forum Combating Intolerance", der fandt sted mandag 29. og tirsdag 30. januar i den forløbne uge. Det var en noget mindre affære med cirka 400 deltagere og tilsvarende mindre sikkerhedsforanstaltninger. Sidste år var store dele af det indre Stockholm afspærret i flere dage, mens helikoptere summede lavt over hustagene og de fleste træer og buske skjulte bevæbnede betjente i kampuniformer. I år var der ingen statsoverhoveder og derfor tilsvarende meget mindre politi i gaderne. Den fornemste besøgende var faktisk FN's generalsekretær Kofi Annan, som holdt hovedtalen om mandagen ved modtagelsen på rådhuset i de imiterede middelalderomgivelser. Annan, der er svensk gift, holdt en brandtale til Europas samvittighed, hvor han bebrejdede især de vesteuropæiske lande deres lukkethed over for den øvrige verden. Vi vil alligevel blive nødt til at lukke ind verden, hvis vi skal gøre os håb om at bevare vores høje levestandard efter 2010, når de store efterkrigsårgange går på pension.

Verdens højst rangerende embedsmand, som Annan blev kaldt i introduktionen, mener ikke, at europæerne i øjeblikket lever op til den standard, som menneskerettighedserklæringerne og de deraf følgende internationale regler for behandling af flygtninge og forfulgte sætter. Disse regler blev indført i årene efter nedkæmpelsen af det nazistiske Tyskland og repræsenterer et kollektivt forsøg på at lære af historien. "Aldrig igen" som man sagde under indtryk af ligdyngerne fra

Auschwitz og Bergen Belsen. Disse skrækbilleder er nu så blegnede, at der kan spores en tendens til, at vi blot opfatter konventionerne som urimeligt bindende og vilkårlige begrænsninger af folkevalgte politikeres ret til at behandle "fremmede" på den måde som deres vælgere kræver.

Ordentlig behandling er selvfølgelig ikke ensbetydende med at acceptere kriminelle asylsøgerees hærgen. Jeg, og mange jeg talte med på konferencen, har svært ved at se, at det skulle være et særligt overgreb på asylsøgere i Danmark at isolere dem på en ø, mens deres sag behandles. Det gør man reelt også i Sverige, der er det bare de vidtstrakte skove de isoleres i. Som det i øvrigt og uden sammenligning også var tilfældet for mange af de flygtninge for nazismen, som Sverige modtog under 2. verdenskrig. Der skal bare være en vej ud af det limbo, som et asylcenter udgør. Dette dilemma blev understreget, da lederen af den danske delegation, indenrigsminister Karen Jespersen, måtte afbryde sin deltagelse for at tage tilbage til Danmark og besvare spørgsmål om en armensk forbryderklan, der efter alt at dømme systematisk har udnyttet de danske asylregler. Sådanne mennesker lægger gift for værdigt trængende flygtninge og indvandrere, der vil yde deres i samfundet.

Vi skal imidlertid passe på at berettiget vagtsomhed mod at blive udnyttet ikke fører til et tilbagefald i forhold til menneskehedens kollektive samvittighed og hukommelse, der blev formuleret under indtryk af nazismens barbari. Det budskab tydeliggjorde Göran Persson på det smukkeste i sit valg af åbning på konferencen. I stedet for den velmenende tale med smukke ord om det svenske og skandinaviske engagement for menneskeheden som alle havde forventet, tordnede et tyve minutter langt tv-program om unge nynazister i Sverige frem på storskærmen i aulaen. Programmets aktualitet blev ikke mindre af at dagbladet Expressen på sin forside havde en efterlysning af en ung nynazistisk svensker for deltagelse i et bestialsk mord på en ung farvet nordmand i Oslo.

Det velmenende, internationale publikum troede næsten ikke sine egne øjne, således konfronteret med en total afvisning af den demokratiske kultur og opdragelse i det socialdemokratiske mønsterland. Ifølge den svenske historiker Heléne Lööws forskning trives denne nynazisme især i småbyer på landet i den vestlige del af landet, interessant nok i næsten direkte fortsættelse af tilsvarende bevægelser i mellemkrigstiden. Pga. Sveriges neutralitet under 2. verdenskrig blev nynazismen aldrig diskrediteret, som det blev tilfældet i de lande, som tyskerne besatte. Og i de senere år er den altså dukket op til overfladen igen med flagmarcher, såkaldt "white power"-musik og valgte repræsentanter i kommunalrådene. Om der er tale om en alvorlig trussel mod demokratiet er svært at vurdere, men grim ser denne nynazisme ud.

Det samme er tilfældet i det andet demokratiske mønsterland, Norge. Her blev nazismen ikke så meget diskrediteret af den tyske besættelse som drevet under jorden af retsopgøret efter krigen. Over en bank blev nemlig alle medlemmer af NS straffet med fængsel, uanset hvad de havde gjort. Selve medlemskabet var nok til straf. Holdningen var forståelig set på baggrund af den blodige borgerkrigsagtige situation med kamp mellem Quisling-regimet og Hjemmefronten under krigen. Men straffene blev af mange oplevet som uretfærdig hævn for forkerte meninger og skabte et subkulturelt fællesskab mellem mange NS-straffede, et fællesskab der i et vist omfang er fortsat blandt deres børn og børnebørn.

Situationen i Danmark er anderledes. Her er der formentlig ingen videre grund til at tage nynazisterne alvorligt. Det gør vi da heller ikke og tillader endda i

ytringsfrihedens navn en nynazistisk lokal radiosender. Sker der indskrænkninger i dens sendetilladelser, er det fordi den har overtrådt formalia, ikke på grund af indholdet, der bl.a. består i alenlange oplæsninger af Hitlers "Mein Kampf". Denne tolerante holdning har snævert betragtet tjent Danmark godt i den lange periode, hvor landet var relativt homogent og lukket. Hvad der skete her fik ikke videre følger i andre lande, ikke engang hos de nærmeste naboer. Jeg forstår derfor godt den automatiske afvisning af indskrænkninger af ytringsfriheden, selv når det gælder så ubehagelige påstande som benægtelse af at mordet på jøderne overhovedet har fundet sted eller hetz mod uspecificerede grupper af "fremmede". På den anden side er også Danmark blevet større, mere sammensat og mere modsætningsfyldt, samtidig med at vi er kommet meget tættere på de andre lande i Europa. Når Tyskland beklager sig over at København kan fungere som centrum for scientology i Europa og udsender propaganda derfra, som er forbudt i Tyskland, eller når danske postadresser fungerer som afsender af forbudt, nazistisk materiale, er den danske holdning, at det må være de andre landes problem. Måske kan det danske eksempel ligefrem få dem til at opgive deres forbudspolitik, udtaler den konservative retsordfører, Helge Adam Møller. Den udtalelse er i bedste overensstemmelse med dansk tradition — og iøvrigt også amerikansk. "Free speech" er helligt i den amerikanske forfatning, fastlagt i det første tillæg (amendment). Eller som den fremtrædende liberale højesteretsdommer Brandeis i mellemkrigstiden formulerede det: "Den eneste måde at bekæmpe ord på er med flere ord".

Problemet er bare, hvad man gør, når ordene bliver til handlinger. En af de ting vi har lært af folkedrab og krigsforbrydelser, er at det begynder i sproget. Ikke alle hadefulde ord fører til udryddelser, men alle udryddelser er begyndt med en hadefuld propaganda og klassificering af de "andre" som anderledes. F.eks. ved at kalde alle indvandrere og flygtninge "fremmede" uanset hvor de kommer fra, hvor længe de har været her, og hvad de har gjort eller ikke gjort. Uanset hvad man mener om nynazismens farlighed eller ufarlighed, er der mange ubehagelige tendenser i den offentlige samtale i alle nordiske lande i øjeblikket. Muligvis forståelige, men usympatiske og utilgivelige tendenser set i lyset af hvad europæere tidligere har gjort. Det kan man vælge at fralægge sig ansvaret for, sådan som jeg synes at man gør det i det temmelig intetsigende, danske oplæg til konferencen (findes på dens hjemmeside www.stockholmforum.gov.se).

Risikoen for blot at komme med tomme og intetsigende paroler om at man er imod intolerance og generelt blot ønsker sig det gode, ligger selvfølgelig snublende nær i et sådant typisk, velmenende FN-agtigt forum, hvor mange deltagere tager afsked med et "see you at the next conference" i Wien, Amsterdam, Durban eller hvor det nu må være. Alligevel føler man sig som skeptisk dansker lidt beskæmmet over den svenske statsministers dybtføjte vilje til at se problemerne i øjnene og mod til at fremvise et så skånselsløst billede af sit eget samfunds problemer. Måske skulle vi danske alligevel tage en fornyet diskussion om, hvorvidt vores politik nu også er den absolut rigtigste.

Er det helt sikkert at nynazismen står så svagt pga. Åbenhedspolitikken, eller skyldes det at nazisme og tyskhed af historiske grunde er blevet identificeret med hinanden? Og derfor afvises af det helt afgørende flertal som latterlig. Skylder vi ikke vore naboer at tage deres problemer lidt alvorligere? Og måske overveje om alt står så fint til her. Det er jo slet ikke sikkert at der skal nye love til men blot, som lederen af center for menneskerettigheder, Morten Kjærum udtaler, vilje til at benytte den allerede eksisterende lovgivning. Sådanne tanker løb gennem mit hoved under strømmen af indlæg på det stockholmske conferencecenter i den ombyggede

stockholmske latinskole, Norra Latin.

(let forkortet version trykt som kronik i *Jyllands-Posten* 4. februar 2001 Indblik s. 9)